

Andrzej Tomaszek

Zjazd odwagi – Krajowy Zjazd Adwokatury z 1983 r.

Pierwszego października 1982 r. weszła w życie ustawa z 26.05.1982 r. – Prawo o adwokaturze¹, która przywróciła Krajowy Zjazd Adwokatury jako najwyższy organ samorządowy. Pierwszy zjazd przewidziany przepisami tej ustawy został zwołany na 1–3.10.1983 r. w Warszawie. Delegaci na zjazd (315 mandatów proporcjonalnie do liczebności każdej z izb) zostali wybrani po raz pierwszy w demokratycznym głosowaniu na zgromadzeniach izb adwokackich, co miało wpływ na jego przebieg i głosy w dyskusji.

Jeśli pominąć typową dla ówczesnych lat frazeologię i ideologiczne zakłęcia, relacja adwokatury z władzą sprowadzała się wówczas do swoistego kontraktu: w zamian za liberalną ustawę oczekiwano od adwokatury lojalności i „dojrzałości” rozumianej jako ograniczenie się do spraw zawodowych i rezygnacja z artykułowania postulatów politycznych i społecznych. Zapewnić to miały władze samorządowe inspirowane przez działające w izbach podstawowe organizacje partyjne, partyjni dziekani (w NRA tzw. kolegium dziekanów) oraz liczni „ludzie rozsądku” w organach adwokatury i izb adwokackich. Jak wynika z protokołu Prezydium NRA z 16.08.1983 r., spośród 19 dziekanów dotąd wybranych na nową kadencję – 10 było członkami PZPR, 2 należało do ZSL i 2 do SD. Szacowano wówczas, że ok. 30% delegatów na zjazd stanowić będą członkowie tych trzech partii. W poprzedzającym Zjazd posiedzeniu plenarnym NRA 5.09.1983 r. wzięli udział m.in. zastępca przewodniczącego Rady Państwa Kazimierz Secomski i przedstawiciel Wydziału Administracyjnego KC PZPR Tomasz Surawski. Sekretarz NRA adw. Wiesław Szczepiński referował wtedy zebranim, że 26% wybranych do władz samorządowych na nową kadencję to członkowie PZPR, a 14% to członkowie ZSL i SD. Deklarował też, że choć wśród wybranych na Zjazd są byli doradcy prawni „Solidarności”, a 12 delegatów było uprzednio internowanych (internowano ogółem 15 adwokatów – przyp. AT), to – jak odnotowano w protokole – „Wystąpienia tych kolegów będą przedmiotem oceny zarówno władz państwowych, jak i politycznych oraz oceny samorządu i środowiska. Mimo dużego zróżnicowania składu osobowego delegatów na Zjazd nie ma jednak obaw, aby jego przebieg mógł być poddany ujemnej ocenie pod względem politycznym, a to z uwagi na dojrzałość środowiska adwokackiego”². W toku dyskusji na tym posiedzeniu sprawę wrocławskiego dziekana Stanisława Afendy (został zawieszony w czynnościach adwokackich przez Ministra

1 Dz.U. z 1982 nr 16 poz. 124 z późn. zm. (dalej: PoA).

2 Protokół posiedzenia NRA z 5.09.1983 r., s. 5 – Archiwum NRA.

Sprawiedliwości za treść wystąpienia obrończego w procesie Władysława Frasyniuka), jak i przebieg odbytego dzień wcześniej zgromadzenia izby warszawskiej (owacja dla Stanisława Afendy i Andrzeja Kerna, wystąpienie Władysława Siły-Nowickiego) marginalizowano, a warszawski dziekan Maciej Dubois jako większy problem wskazywał „dużą liczbę rozgoryczonych 70-latków” pozbawionych zgodnie z nową ustawą prawa dalszego wykonywania zawodu³.

Problem kolegów zmuszonych cezurą wieku (70 lat) do opuszczenia zespołów adwokackich na podstawie art. 19 ust. 1 pkt 3 PoA⁴ bulwersował środowisko adwokackie, tym bardziej że uchwałą NRA z 11.12.1982 r. uprawniającą adwokatów, którzy ukończyli 70 lat po 1.10.1982 r., do zachowania członkostwa w zespołach do 31.12.1983 r. uchylił Sąd Najwyższy, a Prezydium NRA nie zdołało przekonać Pierwszego Prezesa SN do wniesienia rewizji nadzwyczajnej. Szeroko dyskutowana była też uchwała SN z 11.08.1983 r. wywołana pytaniem prawnym Ministra Sprawiedliwości, wyjaśniająca, że na zasadzie art. 66 ust. 4 PoA na listę adwokatów mogą być wpisani radcowie prawni, którzy zdali egzamin radcowski po ukończeniu aplikacji arbitrażowej, przeprowadzonej jeszcze na podstawie uchwały Rady Ministrów nr 533 z 13.12.1961 r. w sprawie obsługi prawnej przedsiębiorstw państwowych, zjednoczeń oraz banków państwowych⁵. Uważano, że to zbyt szeroko otwarta furtka do adwokatury dla rzeszy radców prawnych. Adwokaci narzekali też na niskie stawki wynagrodzeń i rosnące obciążenia fiskalne.

W sprawie Zjazdu zorganizowano 19.09.1983 r. w Warszawie posiedzenie Zespołu Partyjnego przy NRA z udziałem sekretarzy podstawowych organizacji partyjnych przy Okręgowych Radach Adwokackich oraz przedstawicieli Kół ZSL i SD przy tych radach.

Pierwszego października 1983 r. Zjazd otworzył prezes NRA Kazimierz Buchała (profesor prawa karnego z Krakowa niewykonyjący zawodu adwokata), który od czerwca 1981 r.⁶ wraz z nowym prezydium sprawnie kierował strukturami samorządowymi adwokatury. Jako tzw. partyjny reformator miał on dobre relacje z władzą, a wśród adwokatów doceniano zarówno jego udział w niedawnym uchwaleniu PoA, jak i starania o uwolnienie adwokatów internowanych w okresie stanu wojennego. Obecność licznych gości zjazdu – od zastępcy przewodniczącego Rady Państwa po kierownika Wydziału Administracyjnego KC PZPR – miała podkreślić wagę, jaką

3 Protokół posiedzenia NRA z 5.09.1983 r., s. 12–14.

4 „Nie może być członkiem zespołu adwokat [...] jeżeli ukończył 70 lat życia”.

5 Zgodnie z art. 66 ust. 4 PoA „wymagań odbycia aplikacji adwokackiej i złożenia egzaminu adwokackiego nie stosuje się do osób, które odbyły aplikację radcowską przewidzianą w przepisach o radcach prawnych i złożyły egzamin radcowski oraz przynajmniej 3 lata zajmowały stanowisko radcy prawnego w pełnym wymiarze zatrudnienia”.

6 12.06.1981 r. prezydium NRA wraz z prezesem Zdzisławem Czeszejko-Sochackim podało się do dymisji. 13 i 27.06.1981 r. zgromadzenie dziekanów przeprowadziło wybory 9 członków NRA, a następnie NRA 27.06.1981 r. dokonała wyboru swego prezydium. Nowym prezesem został Kazimierz Buchała, a wiceprezesami Maria Budzanowska i Jerzy Biejał. Należy pamiętać, że wyborów nie dokonywał Zjazd, bo taki organ adwokatury w 1981 r. nie istniał.

decydenci przywiązywali do spraw adwokatury. Oczekiwano, że potwierdzi się „dojrzałość” środowiska adwokackiego, władza nie traktowała zatem jeszcze adwokatury jako przeciwnika.

W pierwszej kolejności, po dyskusji przyjęto jednomyślnie Regulamin w sprawie trybu obrad I Krajowego Zjazdu Adwokatury (uchwała nr 1), następnie wybrano przewodniczącego i prezydium Zjazdu oraz komisje zjazdowe. Przewodniczącym Zjazdu został dr Eugeniusz Sindlewski z izby łódzkiej (dziekan tej izby, późniejszy wiceprezes NRA), zgłoszony z sali przez Andrzeja Kerna.

Spośród wygłoszonych sprawozdań na uwagę zasługuje referat prezesa NRA, w którym przypominając o demokratycznym charakterze nowego PoA, stwierdził, że „adwokatura nie jest partią polityczną, nie może zatem podejmować wykonywania zadań partii czy stronnictwa politycznego. (...) Dla tych, którzy mają aspiracje polityczne jest wiele miejsca w naszym systemie politycznym, w partii, stronnictwach i organizacjach politycznych”. Przestrzegał, że zjazd nie może „służyć antypolskiej propagandzie, twierdzeniom o konflikcie między środowiskiem adwokatury i władzami” oraz że „państwo, które obdarzyło adwokaturę dużym kredytem zaufania, dając jej taką właśnie ustawę (...) jest państwem socjalistycznym w wyniku świadomego wyboru klasy robotniczej i postępowych sił społecznych. W konsekwencji uznać trzeba, że wymiar sprawiedliwości, w którym ze świadomego wyboru uczestniczymy, ma socjalistyczną treść i wyciągnąć z tego właściwe wnioski, uznać i inne realia, w jakich żyjemy, odbywany zjazd i w jakich przyjdzie nam wykonywać obowiązki zawodowe”. Prezes Buchała zapewnił jednocześnie, że adwokatura „włączyła się w nurt naprawy Rzeczypospolitej”, a znaczna część jej postulatów wyartykułowanych na zjeździe poznańskim 1981 r. została już zrealizowana. Odnosząc się na koniec do szeroko kontestowanych problemów środowiskowych – zakazu pracy w zespole adwokackim po ukończeniu 70. roku życia, dostępu radców prawnych do adwokatury i braku nowej taryfy adwokackiej, przyznał *de facto*, że problemy te nie zostały rozwiązane⁷.

Następnie wybrano komisje – wyborczą, skrutacyjną i wnioskową i rozpoczęła się dyskusja zjazdowa. Przestrogi prezesa nie ograniczyły jej zakresu i tematyki. Andrzej Rozmarynowicz z Krakowa nie zgodził się ze stanowiskiem prezesa, gdyż jego zdaniem adwokaci mają prawo wypowiadać się na temat życia społecznego. Władysław Siła-Nowicki z Warszawy stwierdził, iż na zjeździe poznańskim⁸ „nie zdawaliśmy sobie sprawy, jak trudne czekają nas chwile”, bo był to okres wielkich nadziei, które się załamały, ale „adwokatura polska sprawdziła się w trudnym okresie stanu wojennego (...) jak Polska długa i szeroka nigdzie nie brakowało obrońców ludziom, którzy znaleźli się w ciężkiej sytuacji wobec prawa w okresie stanu wojennego, nigdzie czy w wielkich czy w mniejszych ośrodkach, czy w dużych miastach, czy w małych czy w wielkich

7 Protokół z obrad KZA, 1.10.1983 r., s. 25–49 – Archiwum NRA.

8 Zjazd adwokatury zwołany spontanicznie w 1981 r., bez ustawowej podstawy.

izbach nie zabrakło odważnych, bezkompromisowych, zdecydowanych obrońców ludzi, którzy w wyniku przynależności do wielkiego ruchu społecznego, powstałego w wyniku sierpnia 1980 roku, do Solidarności, znaleźli się w konflikcie z prawem”⁹. Anna Skowrońska z izby koszalińskiej w emocjonalnym, nasyconym elementami religijnymi wystąpieniu upomniała się o więźniów politycznych. Mirosław Olczyk z Łodzi skrytykował m.in. rozwiązanie Stowarzyszenia Adwokatów i Aplikantów Adwokackich. Postulowano uprawnienie organizacji społecznych i zawodowych do zgłaszania kandydatów na posłów (Janusz Waliszewski z izby wielkopolskiej), zniesienie kary śmierci (tenże), jednolite ferie sądowe (tenże), utworzenie Trybunału Konstytucyjnego (Jerzy Lipski z Gdańska, Zbigniew Czerski z Warszawy), uprawnienie NRA do wnoszenia rewizji nadzwyczajnej (Stanisław Afenda z Wrocławia). Warszawski dziekan Maciej Dubois stwierdził, iż samorząd adwokacki w trudnym okresie zachował autorytet w środowisku (jego zdaniem nastąpiła nawet pewna konsolidacja środowiska wokół samorządu) i nastąpił wzrost autorytetu adwokatury w społeczeństwie¹⁰.

Wielu dyskutantów krytykowało cezurę 70 lat na wykonywanie zawodu w zespole adwokackim (Janusz Waliszewski, Zdzisław Krzemiński i Zbigniew Czerski z Warszawy, Karol Bodziony z Katowic, Jerzy Lipski z Gdańska). Jerzy Lipski zwrócił też uwagę na wynikające z przepisów nowej ustawy prawo sprzeciwu Ministra Sprawiedliwości przy wpisie na listy adwokatów i aplikantów adwokackich, uprawnienie tego ministra do polecenia wszczęcia postępowania dyscyplinarnego i tymczasowego zawieszenia w czynnościach zawodowych. Maciej Dubois i Zdzisław Krzemiński wskazali na zagrożenia wynikające z umożliwienia radcom prawnym szerokiego ich zdaniem dostępu do adwokatury na podstawie art. 66 PoA¹¹.

Po przerwie obiadowej przeprowadzono głosowanie, w wyniku którego Prezydium NRA otrzymało absolutorium przy pięciu głosach wstrzymujących się¹².

Kilka godzin zabrała dyskusja nad regulaminem wyborczym (komisji regulaminowej przewodniczył Zbigniew Dyka z Krakowa), zakończona przyjęciem Regulaminu w sprawie zasad zwoływania, organizacji i przebiegu obrad zgromadzeń okręgowych izb adwokackich oraz Krajowego Zjazdu Adwokatury, a także trybu wyborów do organów izb adwokackich i organów adwokatury (uchwała nr 2 Zjazdu).

Kiedy Komisja Wyborcza pod przewodnictwem Emila Górskiego z Rzeszowa ogłosiła, że przygotowała na następny dzień wybory – na stanowisko Prezesa NRA zgłoszono Kazimierza Buchałę (odmówił kandydowania ze względów zdrowotnych), Marię Budzanowską z izby częstochowskiej oraz Władysława Siła-Nowickiego (odmówił kandydowania, wyrażając poparcie dla M. Budzanowskiej), Jerzego Biejata

9 Protokół z obrad KZA, 1.10.1983 r., s. 74–75 – Archiwum NRA.

10 Protokół z obrad KZA, 1.10.1983 r., s. 70–104 – Archiwum NRA.

11 Protokół z obrad KZA, 1.10.1983 r., s. 70–143 – Archiwum NRA.

12 Protokół z obrad KZA, 1.10.1983 r., s. 106 – Archiwum NRA.

(odmówił kandydowania następnego dnia) i Władysława Pocięja – wszystkich z Warszawy. Na stanowisko Prezesa Wyższego Sądu Dyscyplinarnego zgłoszono adwokatów z Warszawy: Andrzeja Rościszewskiego (odmówił kandydowania), Władysława Siła-Nowickiego, Lucjana Gluzę (odmówił kandydowania) i Witolda Ferfeta. Na stanowisko Przewodniczącego Wyższej Komisji Rewizyjnej zgłoszono byłego Prezesa NRA – Franciszka Sadurskiego i Zbigniewa Czerskiego (odmówił kandydowania).

Na początku drugiego dnia obrad (2 października) swoje programy przedstawili kandydaci na Prezesa NRA (*nota bene* oboje członkowie Stronnictwa Demokratycznego). Zgłoszony przez siedleckiego dziekana Feliksa Sadownika – Władysław Pocięj przekonywał, że obecnie od cnoty męstwa ważniejsza jest roztropność i skoro samorząd jest także częścią władzy państwowej, to należy mówić głównie o sprawach adwokackich. Zgłoszona przez Jana Woronieckiego z Częstochowy, jak i przez izbę łódzką – Maria Budzanowska podkreśliła wagę lojalności i współpracy w pracy samorządowej i oświadczyła, że jej programem będzie uchwała Zjazdu¹³. Następnie przeprowadzono tajne głosowanie, w którym Maria Budzanowska otrzymała 172 głosy, a Władysław Pocięj 112 głosów. W głosowaniu na Prezesa Wyższego Sądu Dyscyplinarnego Witold Ferfet otrzymał 153 głosy, a Władysław Siła-Nowicki 137, zaś jedyny kandydat na Prezesa Wyższej Komisji Rewizyjnej Franciszek Sadurski otrzymał 273 głosy, przy 21 głosach przeciwnych.

Przed ogłoszeniem wyniku wyborów (liczenie głosów zabrało kilka godzin) kontynuowano dyskusję. Karol Głogowski z Łodzi upominał się o informację o liczbie internowanych adwokatów i o publikację Paktów Praw Człowieka i Obywatela, Piotr Łukasz Andrzejewski z Warszawy krytykował nierespektowanie prawa do obrony, nadużycia władzy w okresie stanu wojennego, dowolność stosowania tymczasowego aresztowania¹⁴.

Po adw. Andrzejewskim głos zabrał jako gość Zjazdu podsekretarz stanu w Ministerstwie Sprawiedliwości Zdzisław Jędrzejczak, który stwierdził, że „nigdy dotąd nie było tak korzystnych dla adwokatury rozwiązań prawnych, jak ostatnio wprowadzona nowa ustawa”, bo „w zakresie szerokich uprawnień samorządowych rozwiązania te nie znajdują odpowiednika w innych ustawodawstwach na świecie”. Zapewnił, że „zakres nadzoru ministra będzie zmniejszał się im bardziej prawidłowo będą funkcjonować organy samorządu, w tym również cechujące się niezwykłą dowolnością działania organów dyscyplinarnych”, i zastrzegł, że samorząd nie może służyć nadużywaniu prawa obywatela do obrony. „Oczekujemy, że samorząd adwokatury będzie w sposób harmonijny godzić interesy środowiska z interesem ogólnospołecznym i ogólnopaństwowym – stwierdził. – Sprostanie temu oczekiwaniu jest przecież jednym z warunków spełnienia przez adwokaturę roli współczynnika socjalistycznego

13 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 7–16 – Archiwum NRA.

14 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 29–46 – Archiwum NRA.

wymiaru sprawiedliwości”. Zadeklarował jednocześnie współpracę ministerstwa z adwokaturą, szczególnie na polu legislacji. Podkreślił, że od męstwa bardziej potrzebny jest rozsądek, a na koniec przestrzegł: „Próba wypaczenia roli samorządu adwokackiego i podporządkowania siłom ekstremalnym tak, jak to miało miejsce na terenie niektórych stowarzyszeń twórczych, stanowi dziś groźne niebezpieczeństwo dla samorządu adwokackiego. Nie dlatego, aby były to tendencje cieszące się wielkim ilościowym wsparciem, lecz dlatego, że nie spotykają się one z dostatecznym odporem ze strony większości środowiska”¹⁵.

Następnie, także po ogłoszeniu wyniku wyborów na stanowiska głos zabierali: Karol Pędowski z Warszawy (upomniął się o rozwiązane w stanie wojennym Towarzystwo Opieki nad Więźniami „Patronat”, jak i o dom spokojnej starości dla adwokatów), Józef Rodziewicz z Łodzi (postulował przyznanie adwokatom świadczeń socjalnych), Jan Czyżewski z Lublina (wskazywał na niskie zarobki i zagrożenie „nawałnicą radców prawnych” wnioskujących o wpis na listę adwokatów), dr Roman Łyczywek ze Szczecina (wypowiedział się w sprawach środowiskowych m.in. krytycznie wobec sprawozdania prezydium NRA), Walerian Piotrowski z Zielonej Góry (wskazywał na potrzebę kształcenia aplikantów), Mieczysław Korsak z izby łódzkiej (postulował docenienie adwokatury prowincjonalnej), Włodzimierz Wielgus z Katowic (krytykował cezurę wieku), Włodzimierz Bugajski (odniósł się do języka legislacji), Władysław Wojciechowski z Bydgoszczy (postulował zmniejszenie liczby izb adwokackich), Wojciech Jarosławski z Lublina (wskazał jako pomysłodawcę cezury wieku zespół partyjny przy NRA w 1968 r.), Miron Kołakowski z Częstochowy (podkreślał potrzebę istnienia Ośrodka Badawczego Adwokatury), Przemysław Kłosiewicz z Warszawy (przypominał o skrzywdzonych z przyczyn politycznych pracownikach, jak i o potrzebie ochrony prawnej dziecka poczętego), Marian Gliwa z izby wrocławskiej (upomniął się o prawo do obrony i o udział obrońców w sprawach o wykroczenia). Jacek Taylor z Gdańska wskazywał na konieczność poprawy warunków w zakładach karnych oraz określenia statusu więźniów politycznych. Leszek Piotrowski z Katowic dziękował prezesowi NRA i prezydium NRA za zabiegi w celu zwolnienia go z internowania¹⁶.

Jako gość głos zabrał były prezes NRA Zdzisław Czeszejko-Sochacki, prezes Zrzeszenia Prawników Polskich, który pogratulował wybranym i przekazał delegatom najlepsze życzenia w imieniu zrzeszenia, ale też zachęcał do dialogu z radcami prawnymi i polemizował z Mirosławem Olczykiem¹⁷. Polemikę z niektórymi głosami podjął też ustępujący prezes NRA Kazimierz Buchała. Zapewniał m.in., że plotki, jakoby

15 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 47–56 – Archiwum NRA.

16 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 57–84 – Archiwum NRA.

17 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 121–122, Archiwum NRA.

PoA miało być znowelizowane „dlatego że adwokaci za dobrze bronili w procesach” stanu wojennego, są bezpodstawne¹⁸.

W późnych godzinach popołudniowych Zbigniew Dyka z Krakowa jako przewodniczący komisji regulaminowej zreferował projekt Regulaminu działania organów adwokatury i organów izb adwokackich. W wyniku przeprowadzonego następnie głosowania został on jednogłośnie przyjęty jako uchwała nr 3 Zjazdu.

Następnie przeprowadzono wybory do organów adwokatury: Naczelnej Rady Adwokackiej, Wyższego Sądu Dyscyplinarnego i Wyższej Komisji Rewizyjnej. Po wyborach kontynuowano dyskusję zjazdową, zajęto się też Regulaminem w sprawie zasad tworzenia, organizowania i rozwiązywania zespołów adwokackich oraz uczestniczenia w dochodzie zespołu. Po dyskusji z aktywnym udziałem Wiesława Szczepińskiego, Zbigniewa Czerskiego, Mirona Kołakowskiego, Witolda Powichrowskiego z Białegostoku, Mieczysława Frelicha z Katowic, Władysława Siły-Nowickiego, Karola Bodzionego, Karola Głogowskiego Regulamin ten przyjęto jako uchwałę nr 4 Zjazdu. Następnie uchwalono Regulamin Funduszu Samopomocy Koleżeńskiej (uchwała nr 5 Zjazdu), zgodnie z którym scentralizowany Fundusz ulega likwidacji z dniem 30.06.1984 r., a każda z izb adwokackich przejmuje zadania w tym zakresie oraz Regulamin w sprawie wykonywania zawodu adwokata indywidualnie lub wspólnie z innym adwokatem (uchwała nr 6 Zjazdu).

Ogólną dyskusję zakończyli adwokaci z izby krakowskiej – dziekan Stanisław Warcholik (jego pełne aluzji wystąpienie miało przekonać delegatów, że „adwokatura powinna być blisko władzy, ale nie za blisko”) i Jacek Żuławski (późniejszy prezes Krajowej Izby Radców Prawnych stwierdził, że „zawód radcowski to dziecko adwokatury”, prosił zatem o „rodzicielską wyrozumiałość” i zapewniał, że „adwokaturze nie grozi zalew radców prawnych”).

Następnie Zbigniew Maciejewski z Łodzi, przewodniczący Komisji uchwał i wniosków przedstawił projekt uchwały programowej, która miała zostać przyjęta jako uchwała zjazdowa nr 7. W przedstawionym projekcie znalazły się m.in. stwierdzenia o powołaniu adwokatury do zajmowania stanowiska w kluczowych kwestiach życia społecznego kraju, o potrzebie amnestii i przywrócenia do pracy ludzi pozbawionych jej z przyczyn politycznych, o przekazaniu dwuinstancyjnemu sądownictwu pracy wszystkich spraw z zakresu prawa pracy i ubezpieczeń społecznych, o konieczności nowelizacji prawa karnego w kierunku zmniejszenia jego represyjności i zniesienia kary śmierci, o powierzeniu sądom decyzji w przedmiocie tymczasowego aresztowania, o wzmocnieniu niezawisłości sędziów Sądu Najwyższego poprzez powoływanie ich bez ograniczeń czasowych, o potrzebie powołania Trybunału Konstytucyjnego. Istotną dla środowiska kwestię cezury wieku rozwiązać miało zobowiązanie Naczelnej Rady Adwokackiej do „podjęcia kroków pozwalających na takie stosowanie art. 4 ust. 3

18 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 146–156, Archiwum NRA.

Prawa o Adwokaturze, aby wniosek Okręgowej Rady Adwokackiej o wyrażenie zgody na wykonywanie zawodu adwokata indywidualnie lub z innym adwokatem uzyskiwał z reguły aprobatę Ministra”. Chodziło o to, aby adwokaci pozbawieni możliwości pracy w zespołach z powodu ukończenia 70-tego roku życia mogli ją kontynuować w kancelariach indywidualnych. Projekt kończył się podziękowaniami dla wszystkich członków naczelnych władz adwokatury, a w szczególności dla obu prezesów ostatniej kadencji – Zdzisława Czeszejki-Sochackiego i Kazimierza Buchały.

Przedstawiony projekt skrytykowali zarówno autorzy poszczególnych wniosków (Karol Pędowski, Władysław Bugajski, Władysław Siła-Nowicki, Wojciech Jarosławski, Janusz Waliszewski, którzy zarzucali m.in. pominięcie lub wypaczenie ich propozycji), jak i nowa prezes NRA, która stwierdziła, iż „nie można uchwały Zjazdu formułować w sposób postulatyczny” i nie może w niej brakować „odniesienia się do współdziałania z organami władzy państwowej”. Prezes Maria Budzanowska zaproponowała w kolejnym wystąpieniu: „we wspólnym interesie naszego środowiska uzupełnijmy to w taki sposób, żeby prezentacja zadań samorządu dla własnych potrzeb była na zewnątrz wyraźna i dla funkcjonowania naczelnego organu oczywista i dyrektywna”. Dyskusja była gorąca pomimo późnej pory. Wojciech Jarosławski zadeklarował votum nieufności wobec komisji, a pod adresem – jak się zdaje – byłego prezesa Czeszejko-Sochackiego oświadczył: „ja nie mogę dopuścić do tego, żeby człowiekowi, który doprowadził adwokaturę do upadku, który toczył walkę z ludźmi uczciwymi, który doprowadził do tego, że 400-kilkudziesięciu ludzi wychodzi [z adwokatury – przyp. AT] dlatego, że skończyło lat siedemdziesiąt, to ja nie mogę podziękowania temu człowiekowi złożyć tutaj”¹⁹.

Zbigniew Maciejewski i Andrzej Kubas w imieniu komisji wskazywali, że ustępujące prezydium NRA nie przygotowało żadnego projektu i zjazd nie został przygotowany do podjęcia uchwały programowej, deklarowali wszakże gotowość dalszej pracy i modyfikacji tekstu. Mając na uwadze tę deklarację, wobec braku wyników wyborów do organów adwokatury, około 1:30 w nocy zdecydowano przerwać obrady do 3 października, godz. 10 rano²⁰.

Trzeci dzień Zjazdu rozpoczął się od ogłoszenia wyników wyborów do Naczelnej Rady Adwokackiej, Wyższej Komisji Rewizyjnej i Wyższego Sądu Dyscyplinarnego. W skład NRA zostali wybrani zarówno krytyczni wobec władzy Władysław Siła-Nowicki i Karol Głogowski, jak i były prezes Kazimierz Buchała. Przeprowadzono też uzupełniające wybory dwóch członków NRA i trzech członków Wyższego Sądu Dyscyplinarnego, gdyż tylu adwokatów spośród wybranych w pierwszym głosowaniu nie uzyskało bezwzględnej większości głosów (50% plus jeden głos).

19 Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 268, Archiwum NRA.

20 Przebieg dyskusji zob. Protokół z obrad KZA, 2.10.1983 r., s. 203–288, Archiwum NRA.

Choć dyskusję formalnie zamknięto, to w oczekiwaniu na rezultaty prac poszczególnych komisji zgłaszano jeszcze kolejne wnioski dotyczące modyfikacji projektu uchwały nr 7. Krzysztof Piesiewicz przedstawił wniosek Ryszarda Sicińskiego o celowości uregulowania statusu więźnia politycznego, Zbigniew Maciejewski zreferował wprowadzone przez komisję zmiany, a Andrzej Kubas przedstawił zmodyfikowany tekst uchwały. Prezes NRA podziękowała komisji za trud wprowadzenia zmian, ale – zanim doszło do podjęcia uchwały – głos zabrali jeszcze Stanisław Śniechórski (wskazał na ryzyko konfrontacji 70-latków prowadzących kancelarie indywidualne z władzami skarbowymi) oraz zgłaszający dalsze wnioski Władysław Siła-Nowicki, Roman Kłosiewicz i Krzysztof Piesiewicz z Warszawy, Józef Malcen z Łodzi, Włodzimierz Wielgus oraz Mieczysław Frelich (obaj z Katowic), który wniósł o przegłosowanie uchwały²¹.

Uchwała nr 7 (tzw. uchwała programowa czy też uchwała główna) została przegłosowana przy dziesięciu głosach przeciwnych i pięciu wstrzymujących się. Z uwagi na to, że uchwała ta nie została nigdy opublikowana w całości²², zasadne jest przytoczenie jej *pro memoria* w tym miejscu:

UCHWAŁA NR 7 (UCHWAŁA GŁÓWNA) KRAJOWEGO ZJAZDU ADWOKATURY Z 3.10.1983 R.

Przesłanką skutecznego działania demokracji na co dzień jest możliwość stałego konfrontowania działania władzy z opinią społeczną. Do najskuteczniejszych form oddziaływania opinii publicznej należą, obok środków masowego przekazu, autentyczne i cieszące się autorytetem samorządy działające w różnych dziedzinach życia. Rozwój różnorodnych form samorządności, samorządów zawodowych, pracowniczych i innych wchodzi w mocną tkankę społeczną odporną na zaburzenia życia społecznego. Ponad 100-letnie doświadczenie samorządu adwokackiego potwierdza trafność wskazanej wyżej ogólnej tendencji, zaś w odniesieniu do samej Adwokatury, samorządność okazała się najwłaściwszą formą regulacji działalności zawodowej. Troska o usprawnienie i rozwój samorządu adwokackiego jest obowiązkiem całej społeczności adwokackiej. Ona też uzasadnia przedstawione niżej wnioski.

I.

Krajowy Zjazd Adwokatury na podstawie art. 56 ust. 5 Prawa o adwokaturze ustala następujące wytyczne działania samorządu adwokackiego.

21 Protokół z obrad KZA, 3.10.1983 r., s. 1–35, 54–69, Archiwum NRA.

22 Fragmenty uchwały, częściowo zmienione, znajdziemy w „Palestrze” 1990/10, s. 94–96.

1. Zjazd zwraca uwagę na potrzebę stałego udziału Adwokatury w konsultowaniu i opiniowaniu opracowywanych przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej aktów prawnych. Naczelna Rada Adwokacka zwróci się do Sejmu Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej z prośbą o umożliwienie realizacji tego zlecenia.
2. Samorząd adwokacki podejmie współdziałanie z innymi organami porządku prawnego: Ministrem Sprawiedliwości, Prokuratorem Generalnym PRL, Państwowym Arbitrażem Gospodarczym i innymi organizacjami społecznymi zainteresowanymi problematyką prawną poprzez: sygnalizowanie trudności w zakresie wykładni i stosowania prawa, wskazywanie potrzeby zmian ustawodawczych, uczestnictwo w procesie powstawania aktów normatywnych oraz aktywny udział w ich opiniowaniu. Zjazd podkreśla potrzebę kontynuowania przyjętych przez dotychczasowe organy samorządu instytucjonalnych form współdziałania poprzez wspólne zespoły.
3. Konieczne jest nawiązanie w szerszym niż dotychczas zakresie współpracy z sądami powszechnymi, z Sądem Najwyższym i Naczelnym Sądem Administracyjnym przez zorganizowanie takich form stałej wymiany poglądów i doświadczeń, które ułatwiłyby pokonywanie bieżących trudności w dziedzinie wykładni i stosowania prawa powstających w orzecznictwie sądów. Za celowe uważamy uczestniczenie przedstawicieli adwokatury przy ustalaniu treści wytycznych wymiaru sprawiedliwości i praktyki sądowej.
4. Zjazd zobowiązuje Naczelną Radę Adwokacką do podjęcia starań o wprowadzenie takich zmian legislacyjnych, które dawałyby Naczelnej Radzie Adwokackiej uprawnienie do składania rewizji nadzwyczajnej.
5. Spełnianie publiczno-prawnych zadań adwokatury wymaga m.in. oddziaływania na opinię publiczną za pośrednictwem środków społecznego przekazu. W tym celu współpraca ze środowiskiem dziennikarzy, przede wszystkim z publicystami zainteresowanymi problematyką publiczno-prawną, odgrywać winna doniosłą rolę.
6. Wprowadzenie reformy gospodarczej stwarza pilną potrzebę takiego kształtowania prawa gospodarczego, aby wspierało ono mechanizmy gospodarczo-finansowe reformy, a nie stwarzało dla niej zbędnych hamulców. Udział adwokatury w tym procesie stwarza konieczność stałego współdziałania z samorządem radców prawnych; współpraca ta zmierzać powinna do integracji obu środowisk i wspólnego określania kształtu prawa oraz świadomości prawnej społeczeństwa.
7. Polityka kadrowa adwokatury powinna opierać się na jasnych, jednoznacznych kryteriach. Droga do zawodu adwokata wiedzie przede wszystkim przez aplikację adwokacką. Podstawę wpisu na listę aplikantów winna

- stanowić ocena przynależności kandydata do zawodu dokonywana kolegialnie. Naczelna Rada Adwokacka opracuje szczegółowe kryteria oceny kandydatów na aplikację adwokacką.
8. Konieczna jest stała działalność samorządu zmierzająca do eliminowania negatywnych zjawisk, spotykanych przy wykonywaniu zawodu a polegających na uchybieniu etyki zawodowej i godności zawodu.
  9. Ze względu na wyjątkowe natężenie działalności legislacyjnej należy większą niż dotychczas uwagę poświęcić działalności szkoleniowej oraz doskonaleniu zawodowemu adwokatów, ułatwiając im m.in. przyswajanie treści nowych aktów normatywnych, orzecznictwa sądowego i dorobku nauki.
  10. Konieczne jest wprowadzenie odpowiednich rozwiązań prawnych umożliwiających przywrócenie ferii sądowych jako sprawdzonej instytucji usprawniającej pracę adwokatów i sądów w miesiącach wakacyjnych.
  11. Zobowiązuje się Naczelną Radę Adwokacką do poczynienia odpowiednich starań o przywrócenie uprawnień adwokatów do dodatkowej powierzchni mieszkalnej.
  12. Zobowiązuje się Naczelną Radę Adwokacką do kontynuowania starań o polepszenie warunków bytowych adwokatów, ze szczególnym uwzględnieniem problematyki obniżenia świadczeń publiczno-prawnych.
  13. Krajowy Zjazd Adwokatury zobowiązuje Naczelną Radę Adwokacką do przeanalizowania możliwości i warunków Domu Adwokata-Emeryta przez powołanie już obecnie komitetu organizacyjnego, przeprowadzenie ankiety wśród adwokatów emerytów co do celowości takiej akcji, jak też ewentualnej gotowości skorzystania ze świadczeń Domu Emeryta.
  14. Znaczna część adwokatów, którzy ukończyli 70. rok życia, posiada nadal wszelkie warunki psychofizyczne konieczne do wykonywania zawodu, reprezentując wysoki poziom fachowy i specjalistyczny. Odejście tych adwokatów z zawodu łączy się ze szkodą dla interesu społecznego i samej adwokatury. Ponieważ rozwiązania proponowane w projekcie uchwały Naczelnej Rady Adwokackiej w sprawie korzystania z pomocy emerytowanych adwokatów nie rozwiązują ich sytuacji, nie stwarzają im możliwości dalszego wykonywania zawodu, Krajowy Zjazd Adwokatury zobowiązuje Naczelną Radę Adwokacką do podjęcia kroków pozwalających na taką wykładnię i stosowanie art. 4 ust. 3 Prawa o Adwokaturze, aby wniosek okręgowej rady adwokackiej o wyrażenie zgody na wykonywanie przez adwokata zawodu indywidualnie lub wspólnie z innym adwokatem uzyskiwał z reguły aprobatę Ministra.
  15. Zobowiązuje się Naczelną Radę Adwokacką do kontynuowania starań o uzyskanie właściwej interpretacji art. 66 pkt 4 Prawa o Adwokaturze,

odnoszącego się do wpisu radców prawnych na listę adwokatów, to jest przyjęcie, że warunkiem wpisu jest odbycie aplikacji radcowskiej i złożenie stosownego egzaminu na podstawie przepisów ustawy o radcach prawnych oraz 3-letni okres zatrudnienia w tym zawodzie.

16. Dla należytej realizacji publicznej funkcji adwokatury w zakresie stowienia, stosowania prawa, zobowiązuje się Naczelną Radę Adwokacką do powołania komisji przygotowującej postulowane w uchwale zmiany legislacyjne i opiniujące projekty nowych aktów prawnych.
17. Zjazd wyraża przekonanie, iż nie powinna stanowić przeszkody przy wpisie na listę aplikantów adwokackich i adwokatów działalność o charakterze politycznym.

II.

Adwokatura jest tą częścią inteligencji polskiej, która z racji swoich tradycji historycznych i funkcji publicznych powoływana jest do zajmowania stanowiska w kluczowych kwestiach życia społecznego kraju. Art. 1 Prawa o adwokaturze stanowi prawne potwierdzenie tych aspiracji.

1. Porozumienie narodowe jest koniecznością chwili. Musi ono uwzględniać z jednej strony interes państwa jako dobra nadrzędnego, a z drugiej strony demokratyczne aspiracje zróżnicowanego ideologicznie społeczeństwa. Nie może być prawdziwego pojednania bez przewalczenia²³ przeszłości i tolerancji na przyszłość. Koniecznym jest zatem po pierwsze objęcie aktem abolicyjnym wszystkich osób, które prowadzą działalność polityczną sprzeczną z obowiązującymi przepisami, jak również rozwiązanie problemu zatrudnienia osób, które zostały pozbawione pracy lub nauki z tych samych przyczyn. Za celowe uważamy również zastosowanie ustawy amnestyjnej do osób pozbawionych jeszcze w tej (...) ²⁴.
2. Niezbędnym warunkiem utrwalenia porozumienia jest ściśle przestrzeganie prawa przez organy państwowe i obywatelskie.
3. Tworzenie prawa wymaga reprezentatywnej dyskusji społecznej, a następnie uwzględniania jej rezultatów w pracach legislacyjnych, które nie mogą odbywać się bez udziału adwokatury. Treść prawa winna być zgodna z wartościami moralnymi i etycznymi społeczeństwa oraz dorobkiem nauki. Realizacji tych założeń służyć winny aktywne działania organów przedstawicielskich wybranych na podstawie zreformowanej ordynacji wyborczej.

---

23 Tak w oryginalnym protokole – 3.10.1983 r., s. 44 – ANRA; być może chodziło o słowo „przebaczenia”.

24 Tu tekst protokołu się urywa – vide: protokół z obrad KZA, 3.10.1983 r., s. 44 – ANRA.

4. Dobrze rozumiany interes kultury narodowej oraz idea porozumienia narodowego wymagają bezkonfliktowego rozwiązywania problemów, unikania rozbicia i tworzenia antagonizmów wśród środowisk naukowych i twórczych, a także wśród wszystkich warstw i klas polskiego społeczeństwa.
5. Zjazd stwierdza, że adwokatura w trudnym okresie obowiązywania stanu wojennego wypełniła dobrze i godnie swoje powinności w zakresie ochrony praw i wolności obywatelskich i wywierała znaczący wpływ na podniesienie prestiżu wymiaru sprawiedliwości.

III.

Krajowy Zjazd Adwokatury, uwzględniając dyspozycję zawartą w art. 1 Prawa o adwokaturze, zgłasza następujące postulaty w zakresie właściwego kształtowania i stosowania prawa.

1. Pożądana jest szybka nowelizacja prawa pracy, uwzględniająca m.in. problemy takie jak:
  - po pierwsze – rozpoznawanie spraw ze stosunku pracy i ubezpieczeń społecznych powinno być w całości przekazane sądownictwu pracy przy zapewnieniu zasady dwuinstancyjności drogi sądowej i nieodpłatności w zakresie kosztów sądowych. Zjazd akceptuje w zasadzie projekt przygotowany w roku 1980 przez Komisję Legislacyjną powołaną przez Ministra Sprawiedliwości;
  - po drugie – znowelizowane ustawodawstwo pracy powinno uwzględniać postulaty i wnioski sformułowane i uzasadnione w materiałach zjazdu adwokatury w Poznaniu. W szczególności ponawiamy wniosek o zmianę obowiązującego od roku 1978 ustawodawstwa normującego świadczenia z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, tak, aby zapewnione było pełne odszkodowanie ustalane na zasadach określonych w Kodeksie Cywilnym;
  - po trzecie – uwzględnić należy dalsze zmiany realizujące m.in. następujące zasady: każdy pracownik winien mieć zagwarantowane równe prawa i obowiązki z pracodawcą; pracownik winien mieć zapewnioną możliwość zajmowania stanowisk zgodnie ze swymi kwalifikacjami bez względu na przynależność organizacyjną;
  - po czwarte: instytucja porzucenia pracy łącząca się ze szczególnie negatywnymi konsekwencjami dla pracownika winna być ograniczona i uściślona.
2. Zjazd Adwokatury opowiada się za przyśpieszeniem prac nad nowelizacją prawa karnego, materialnego, procesowego i wykonawczego, przyjmując

za podstawę zmian przepisów wspomnianych aktów prawnych projekty opracowane przez Komisję powołaną przez Ministra Sprawiedliwości w dniu 14 listopada 1980 roku.

3. Zmiany legislacyjne powinny zmierzać w szczególności do:
  - a/ zmniejszenia represyjności systemu prawa karnego; skreślenia kary śmierci z katalogu kar; rozszerzenia zasięgu stosowania instytucji warunkowego umorzenia postępowania; odstąpienia od systemu arytmetycznego oznaczania podwyższonego minimum kary dla recydywistów.
  - b/ w kodeksie postępowania karnego zmiany zmierzać powinny generalnie do wzmożenia ochrony praw obywatelskich, zarówno gdy chodzi o sprawcę przestępstwa, jak i o pokrzywdzonego poprzez: a/ rozszerzenie uprawnień stron, obrońców, pełnomocników oraz ich gwarancji w tym postępowaniu, a zwłaszcza w fazie postępowania przygotowawczego; b/ rozszerzenie stosowania bezpośredniości postępowania sądowego, polegające na dopuszczeniu obrońcy do udziału w posiedzeniach; c/ wprowadzenie pełnego zakazu „reformationis in peius” w postępowaniu odwoławczym;
  - c/ powierzenia wyłącznie sądowi decyzji o stosowaniu aresztu tymczasowego z równoczesnym dopuszczeniem obrońcy do udziału w posiedzeniu sądu rozpatrującego tę sprawę.
4. Zjazd stwierdza konieczność nowelizacji Kodeksu Karnego Wykonawczego z uwzględnieniem postulatów humanitaryzmu i wskazań nauki. W związku z zamierzonym wydaniem nowego regulaminu wykonywania kary pozbawienia wolności, niezbędne jest uwzględnienie szczególnego, korzystniejszego statusu więźnia politycznego.
5. Zjazd zwraca się do Naczelnej Rady Adwokackiej o podjęcie działań zmierzających do zniesienia ograniczeń w zakresie kontaktowania się obrońcy z podejrzanym pozbawionym wolności.
6. Wzmocnieniu niezawisłości sędziów Sądu Najwyższego służyłoby wprowadzenie w nowych uregulowaniach prawnych zasady powoływania sędziów Sądu Najwyższego bez ograniczenia czasowego.
7. Postuluje się wprowadzenie w opracowywanej ustawie wyłączeniowej oraz w ustawie o gospodarce terenami w miastach zasady pełnego odszkodowania przy przejmowaniu nieruchomości na rzecz państwa.
8. Wzmocnienie gwarancji praworządności w procesie tworzenia i stosowania prawa dyktuje potrzebę jak najszybszego wprowadzenia w życie ustawy o Trybunale Konstytucyjnym.

IV.

Krajowy Zjazd Adwokatury:

- A. Popiera wnioski Zgromadzenia Izby Adwokackiej w Łodzi i Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej skierowane do I Prezesa Sądu Najwyższego o wykładnię art. 61 Dekretu o Stanie Wojennym. Praktyka powstała na gruncie tego przepisu skłania do wniosku, iż celowym jest podniesienie reguły „lex retro non agit” do rangi zasady konstytucyjnej.
- B. W związku z otrzymaniem Informacji o rażącym naruszeniu regulaminu zasad odbywania kary pozbawienia wolności wobec więźniów politycznych zobowiązuje Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej do wystąpienia w trybie pilnym z wnioskiem skierowanym do Ministra Sprawiedliwości o powołanie Komisji Mieszanej dla sprawdzenia tej informacji.
- C. Wyraża ubolewanie z powodu rozwiązania Stowarzyszenia Adwokatów i Aplikantów Adwokackich oraz żywi nadzieję, iż w drodze wznowienia postępowania zaistnieją warunki dla reaktywowania Stowarzyszenia.
- D. Uznając słuszność uchwał Zjazdu poznańskiego, zaleca Naczelnej Radzie Adwokackiej pełną ich realizację.
- E. Uważa za konieczne ponowienie wniosku o podjęcie działań zmierzających do reaktywowania zasłużonego w zakresie udzielania pomocy osobom uwięzionym i ich rodzinom stowarzyszenia humanitarnego „Patronat” o przeszłości nawiązującej do okresu okupacyjnego, co uważa za społeczną potrzebę dnia dzisiejszego.

V.

1. Zjazd wyraża podziękowanie wszystkim członkom naczelnych organów adwokatury, a ustępującemu prezesowi Naczelnej Rady Adwokackiej prof dr Kazimierzowi Buchale oraz posłom na Sejm, orędownikom sprawy naszego środowiska za ich ogromny wkład pracy dla dobra adwokatury polskiej.
2. Krajowy Zjazd postanawia przekazać Prezydium Naczelnej Rady Adwokackiej dla stosownej realizacji wnioski przedstawione Komisji, a nieobjęte zakresem uchwały oraz opracowania i uzasadnienia wszystkich tych wniosków, które w niepełnym zakresie zostały uwzględnione w treści uchwały.
3. Wykonanie uchwały zleca się Naczelnej Radzie Adwokackiej²⁵.

25 Tekst wg protokołu Zjazdu, 3.10.1983 r., s. 39–52, Archiwum NRA – z uwzględnieniem poprawek wynikających z dyskusji.

Na zakończenie Zjazdu, w wyniku uporu i nalegań Władysława Siły-Nowickiego podjęto jeszcze uchwałę nr 8, w której Zjazd Adwokatury wyraził „głęboki niepokój z powodu sytuacji znacznej liczby pracowników represjonowanych pozbawieniem pracy lub nieprzyjmowaniem do pracy z powodu przynależności w minionym okresie do NSZZ «Solidarność»”.

„Znaczna liczba ludzi – stwierdzono w tej uchwale – nie mogąc znaleźć chleba w ojczyźnie decyduje się na stałą emigrację zarobkową do krajów Europy Zachodniej i za ocean, co prowadzi do wynarodowienia się ich dzieci i straty często najbardziej wartościowego elementu społecznego. (...) Zjazd zwraca uwagę, że prawo do pracy zagwarantowane jest każdemu obywatelowi naszego państwa przepisami obowiązującej Konstytucji. Przymusowa emigracja zarobkowa musi wywołać uczucie bólu w sercu każdego Polaka. Zjazd zwraca się do naczelnych władz państwowych z apelem o nakazanie wszystkim terenowym organom administracji zaniechania jakiejkolwiek dyskryminacji przy przyjmowaniu do pracy z powodu dawnej działalności związkowej w szeregach byłego NSZZ «Solidarność»”²⁶.

Ocena przebiegu Zjazdu przez rządzących była bardzo krytyczna. W notatce Wydziału Administracyjnego KC PZPR stwierdzono, że „został on zdominowany przez grupę opozycyjną, która wystąpiła w sposób zorganizowany pozyskując większość adwokatów biernych. Rezultatem takiej atmosfery Zjazdu były wyniki wyborów do centralnych organów samorządu adwokackiego oraz treści podjętych uchwał z wniosków o negatywnym wydźwięku społeczno-propagandowym. (...) Wypowiedzi członków Partii były bezbarwne i nie stanowiły zauważalnej przeciwwagi dla agresywnych wystąpień przeciwników. Negatywnie ocenić trzeba również aktywność i dyscyplinę organizacyjną członków Partii w czasie Zjazdu. Dotychczasowy aktyw partyjny w adwokaturze okazał się niezdolny do podjęcia skutecznej walki politycznej, co jest m.in. wynikiem wieloletniego niedostatku pracy ideologicznej w tym środowisku”²⁷. Uznano za celowe nie tylko aktywizowanie podstawowych organizacji partyjnych w adwokaturze, ale też „rozważenie celowości kontroli wybranych zespołów adwokatów i adwokatów przez organy finansowe i ZUS”, gdyż „część nieuczciwych adwokatów uzyskuje nadmierne, bezzasadne zyski”²⁸.

Zakazano publikacji protokołu i uchwał Zjazdu. Nowy minister sprawiedliwości Lech Domeracki (zastąpił uważanego za zbyt ustępliwego prof. Sylwestra Zawadzkiego) sabotował współpracę z prezes NRA Marią Budzanowską (choć była z ramienia SD posłanką na sejm), a 25.06.1984 r. zaskarżył uchwały Krajowego Zjazdu Adwokatury

---

26 Pełny tekst uchwały nr 8 – „Palestra” 1990/10, s. 96–97.

27 Notatkę tę odczytał w całości podczas dyskusji zjazdowej na trzecim KZA w 1989 r. adw. Jan Piątkowski (późniejszy minister sprawiedliwości w rządzie Hanny Suchockiej); tekst za protokołem III KZA z 25.11.1989 r., s. 131–132, Archiwum NRA.

28 Protokół III KZA z 25.11.1989 r., s. 131–132, Archiwum NRA.

nr 2, 3, 4, 5, 6, 7 i 8 do Sądu Najwyższego, wnosząc o ich uchylenie²⁹. W imieniu Naczelnej Rady Adwokackiej obszerną odpowiedź na skargę przygotowali we wrześniu 1984 r. Zdzisław Krzemiński i Zbigniew Dyka³⁰. Sąd Najwyższy po rozpoznaniu tej skargi w dniu 17.10.1984 r. wydał w dniu 20.10.1984 r. siedem wyroków, w których uchylił uchwały Zjazdu nr 2, 3, 4, 5 i 6 w części, a uchwały nr 7 i 8 w całości³¹. Przedstawiciele władzy coraz wyraźniej dawali do zrozumienia, że tylko zastąpienie Budzanowskiej inną, skłoną do ustępstw osobą umożliwi powrót do normalnych roboczych kontaktów i że adwokatura powinna do tego doprowadzić bez zwoływania nadzwyczajnego zjazdu. Sprawa ustąpienia Marii Budzanowskiej (doszło do tego w 1985 r.) zasługuje na odrębne opracowanie³².

Puentę dopisała, jak zwykle, historia polityczna. Minister Sprawiedliwości w wyłonionym po wyborach czerwcowych 1989 r. rządzie Tadeusza Mazowieckiego – rzeszowski adwokat Aleksander Bentkowski wniósł rewizje nadzwyczajne od dwóch wyroków SN uchylających uchwały nr 7 i 8. Rewizje podpisał podsekretarz stanu dr Józef Musioł. Sąd Najwyższy wyrokami z 18.10.1989 r. uchylił obydwie wyroki z 20.10.1984 r., uznając, że przyjęta wówczas przez SN wykładnia oznaczała „brak możliwości współdziałania adwokatury w ochronie praw i wolności obywatelskich oraz w kształtowaniu i stosowaniu prawa”, jak również prowadziła do ograniczenia uprawnień samorządu adwokackiego. Taka wykładnia nie tylko rażąco naruszała prawo, ale i interes państwa³³.

Krajowy Zjazd Adwokatury AD 1983 ukazał zróżnicowanie środowiska adwokackiego, ale zasadnie określano go jako zjazd odwagi. Można dziś odnieść wrażenie, że został niezasadnie niedoceniony, czy nawet zapomniany, do czego przyczyniła się nałożona przez ówczesne władze anatema. Protokół Zjazdu nie został dotąd opublikowany, choć wielu bohaterów tamtych wydarzeń zasługuje na pamięć potomnych.

adw. Andrzej Tomaszek

Autor jest adwokatem, członkiem Naczelnej Rady Adwokackiej.

29 W imieniu min. Domerackiego skargę podpisał podsekretarz stanu Zdzisław Jędrzejczak; tekst skargi – zob. „Palestra” 1990/10, s. 98–99.

30 Odpowiedź na skargę została opublikowana – „Palestra” 1985/1, s. 53–89.

31 Sentencje wyroków – zob. „Palestra” 1985/1, s. 89–90; uzasadnienia wyroków – „Palestra” 1985/3–4, s. 38–52; przebieg rozprawy zrelacjonował dla Komitetu Helsińskiego P. Ł. Andrzejewski zob. *Verba volant, scripta manent*, „Palestra” 2012/11–12, s. 250–255.

32 Zob. A. Tomaszek, *Hańba domowa czy brudna polityka*, „Palestra” 2024/2.

33 Fragmenty uzasadnienia wyroków SN – zob. „Palestra” 1990/10, s. 106.